

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 162, GOD. X, BEOGRAD, UTORAK, 18. AVGUST 2015.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Ćirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 15. septembra

MIXER

Piše: Milan Miljković

IMA LI ALBANACA U OVOM RAZREDU?

Pre nego što razmotrimo implikacije (ne)vidljivosti albanske književnosti u srednjoškolskoj nastavi srpskog jezika kao maternjeg i mogućnosti afirmacije interkulturalnog dijaloga u okviru praktične nastave književnosti, zamislimo prvo jednog prosečnog srednjoškolca u Srbiji (izvesnog M. M-a) koji je tokom prethodnih nekoliko godina završio osnovnu i krenuo u prvi razred srednje škole ili gimnazije. M. M. živi u etnički većinskoj srpskoj sredini i nema mnogo neposrednog dodira sa pripadnicima albanske zajednice, te se njegovo poznavanje albanske kulture temelji najčešće na medijskim porukama i brojnim usmeno posredovanim predrasudama i stereotipima u sredini koja ga okružuje. Ukoliko bismo ga pred kraj osnovne škole pitali šta misli, doživljava i oseća prema Albancima, njegovi odgovori bili bi u velikom procentu izrazito negativni¹: Albanci su loši, zli, ružni; neprestano se množe, ispovedaju islam, nemaju ni državu ni istoriju; lenji su, prljavi, divlji, inferiorni, pokvareni, neiskreni, korumpirani. Među M. M-ovim emotivnim iskazima našle bi se i rečenice poput „Mrzim ih“ i „Treba ih sve ubiti“ dok bi u pogledu srpsko-albanskih odnosa, M. M. veoma čvrsto verovao da „nam“ Albanci otimaju Kosovo, da žele da unište i pobiju sve Srbe, kao i da stvore Veliku Albaniju².

I mada stavove učenika osmog razreda zbog specifičnosti pubertetskog doba treba uzeti sa rezervom, M. M-ove izjave pokazuju koliko je važno da se njegovi stereotipi i uverenja u trenutku polaska u srednju školu ozbiljno uzmu u obzir i na odgovarajući način dekonstruišu tokom školovanja. Otud i pitanje da li i u kojoj meri aktuelni srednjoškolski sadržaji omogućavaju učenicima da razviju dublje razumevanje i poznavanje drugih etničkih zajednica, i zauzmu kritički stav prema sopstvenim, negativnim uverenjima?

DA LI JE DOVOLJNO AKO IH TRPIMO

Deo odgovora možemo naći u zvanično akreditovanim čitankama za srpski jezik i književnost³, čiji književni sadržaj zajedno sa pratećim metodičko-pedagoškim aparatom predstavlja odraz onoga što Republika Srbija smatra prihvatljivim i poželjnim u procesu obrazovanja. U tom smislu, pogledamo li pomenute čitanke⁴ dolazimo do zabrinjavajućeg zaključka da, uz anahronu i dosadnu prezentaciju književnosti⁵ koja ignoriše specifičnosti mladog čitaoca 21. veka, programi zastupaju monološki koncept nacionalne filologije koja za druge književnosti zna samo ukoliko je reč o velikim književnim tradicijama, dok književnosti susjednih zemalja ili manjinskih zajednica sa prostora Srbije (al-

banske, mađarske, rumunske, slovačke, bosanske, romske...) jednostavno ne postoje. Ova činjenica trebalo bi ozbiljnije da zabrine profesore srpskog jezika, pošto udžbenici na jezicima manjina zbog monološke orijentacije srpske filologije i nastave srpskog jezika, i dalje ostaju zatvoreni i dostupni samo u okvirima svojih zajednica umesto da se zahvaljujući njima tekstovi susjednih književnosti u mnogo većem broju pojave na časovima srpskog.

I mada treba pozdraviti štampanje udžbenika na drugim jezicima u Srbiji kao nagoveštaj promene odnosa države prema svojim građanima, treba napomenuti da se isključivanjem književnih tradicija susjednih kultura iz programa srpskog jezika proces afirmacije manjinskih zajednica upućuje u pogrešnom pravcu tzv. podnošljive tolerancije na nivou većinski srpske države. Jedna takva podnošljiva tolerancija – u kojoj manjine u Srbiji egzistiraju za i zbog sebe, pošto većinska srpska kultura odbija aktivniji dijalog sa njima – odgovara Fajnbergovom pojmu pluralizma⁶ koji dopušta ljudima iz različitih kulturnih formacija da žive svoju kulturnu različitost, ali samo u okviru svojih izdvojenih kulturnih sfera. Za razliku od pluralizma koji se trenutno priziva obrazovnim sistemom Srbije, princip multikulturalizma podstiče kulturnu različitost i artikuliše javnu sferu kao prostor pregovaranja i inkluzije svih kultura.⁷ I dok pluralizam u društvu i obrazovnom procesu više neguje stanje „dobroćudnog zanemarivanja razlike“⁸, multikulturalizam nastoji da se

Mali, reket?

razlika i autentičnost „razviju unutar obrazovnog okvira koji obuhvata različite kulturne grupe“⁹. Stoga je, u kontekstu srpsko-albanskih odnosa danas, od izuzetnog značaja da se nipošto ne zadovoljimo štampanjem udžbenika na albanskom jeziku već da u nastavu srpskog jezika kao maternjeg uključimo tekstove albanske književnosti i kulture kako bismo prevazišli ograničenja i nacionalnu samozaljubljenost trenutnog programa srpskog jezika, i tako omogućili srednjoškolicima iz etnički dominantno srpskih sredina da kroz saznanju nelagodu, izazvanu susretom sa nečim što je u srpskoj kulturi markirano kao izazvano negativno i opasno, dekonstruišu sopstvene predrasude i pseudoznanja o Albancima.

MIXER

Milan Miljković: Ima li Albanaca u ovom razredu?

CEMENT

Saša Ćirić: Adio Pula, vraćam ti se ja

ARMATURA

Esilda Luku: Albansko-jugoslovenski odnosi u albanskim udžbenicima

VREME SMRTI I RAZONODE

Siniša Tucić: Zajedničko kuvalo

Vojo Šindolić: Pjesma za moj 60-ti rođendan

BLOK BR. V

Diskoteka 3D: Suza moja nema roditelja

MOŽEMO LI DA IH ČITAMO

Ipak, imajući u vidu trenutna ograničenja zvaničnog kurikulu- ma i načelno pogrešnu politiku štampanja čitanki koje su, pogotovo za srpski jezik, potpuno nepotrebne, možemo za početak razmišljati o manjim iskoracima ka uključivanju albanske književnosti u nastavu srpskog jezika¹⁰. S obzirom na inicijalno visok stepen negativnih predstava o Albancima među mlađim generacijama, analiza albanskih tekstova bila bi produktivnija

ukoliko bi se svi tekstovi prvo tumačili bez pružanja bilo kakvih etničkih naznaka i detalja – bez imena autora, bez kulturnog i društvenog konteksta albanske istorije, itd. Po završetku analize, učenicima bi se saopštavali svi izostavljeni podaci, a tekstovi bi se ponovo, i na srpskom i na albanskom jeziku, čitali odnosno slušali. Nakon toga, u zavisnosti od promena do kojih je došlo u recepciji đaka i njihovom doživljaju teksta, diskusija bi vodila prepoznavanju onih kulturnih obrazaca koji su uticali na pomenute promene, na doživljaj otpora ili nelagode kod učenika koji – iskustvo je pokazalo – neretko „optuže“ profesora da je želeo da im na prevaru učini albansku književnost prijemčivom i zanimljivom.

Jedan od takvih koraka mogao bi obuhvatiti paralelno tumačenje tekstova narodne književnosti (srpske i albanske): postojećim priložima u čitankama za I razred pridružile bi se pesme iz albanske tradicije koje poseduju niz poetičkih, žanrovskih i motivskih sličnosti sa srpskom narodnom poezijom – npr. balade kao što su „Pala magla na Bojanu“ (paralela sa „Zidanjem Skadra na Bojani“), „Potur devojka“ (paralela sa „Omerom i Merimom“), „Bolovao Hasan-aga“ (sličnosti u likovima i incijalnoj situaciji sa „Hasanaginicom“ koja se takođe u Srbiji radi i kao tekst bosanske usmene književnosti)¹¹.

Na taj način bi profesori srpskog jezika mogli da dekonstruišu modele negativne percepcije Albanaca kod učenika, ukazujući na to koliko je zapravo sličnosti u ravni tradicionalne, usmene i patrijarhalne kulture¹², dok bi se proces kulturne inkluzije mogao osavremeniti i istraživanjem na koji način narodna lirika danas opstaje posredstvom savremenih muzičkih obrada i „world music“ žanra, koje nalazimo u aranžmanima albanske pevačice

Eline Duni (pesme „Bukuroshja e lales“, „Moj e bukura more“, „Ka nje mot e gjysem viti“¹³). Bilo bi, na kraju, interesantno vi deti i koliko bi učenici srednje škole uopšte bili sposobni da prepoznaju koja je od narodnih pesama albanska a koja srpska, što bi i same profesore dodatno podsetilo na ideološke aspekte zvaničnog kurikuluma kojim se na prvom mestu kreira doživljaj pripadnosti etničkoj naciji a tek onda dolaze pitanja razvijanja estetskog senzibiliteta ili kritičkih veština.

KAKO RAZUMETI PESMU AKO SE NE VIDI UNIFORMA

S druge strane, kada je reč o autorskoj književnosti, značajan pomak predstavljale bi obrade svetski priznatih albanskih autora (poput I. Kadareaa¹⁴) ali i drugih savremenih albanskih pisaca, i to posebno onih sa Kosova, budući da Kosovo u svesti mnogih građana Srbije i dalje funkcioniše kao polje (često fantazirane) traume u kom se, pomoću medijskih i drugih slika, stalno generišu izrazito negativne slike o Albancima. I stoga, kada govorimo o albanskoj književnosti na Kosovu, odličan izbor autora i autorki već stoji na raspolaganju profesorima srpskog: reč je o knjizi pesama, pripovedaka i dramskih tekstova – *Iz Prištine sa ljubavlju*¹⁵ – koju je priredio Jeton Neziraj. Značaj ove knjige leži u tome što ona zapravo nudi najriskantniji ali u obrazovnom i pedagoškom smislu najuzbudljiviji i najplodotvorniji segment albanske književnosti koja bi se mogla naći u nastavi srpskog jezika, budući da donosi tekstove koji se manje ili više neposredno dotiču bolnih pitanja ratne i konfliktne prošlosti u poslednjih tridesetak godina.

Iz zbirke bi se za ovu priliku mogle izdvojitu pesme Haljija Matošija („Šote“, „Evidencija muka i bolova“ i „Lepota užasa – Refleksije o ratu kao igri“), albanskog pisca i publiciste kog su za vreme rata 1999. godine srpske snage držale kao taoca godinu dana, ili pesme Arbena Idrizija („Priznajemo mir kao nužno zlo“ i „Zveri vole otadžbinu“). Pošto se u tim pesmama pitanje traume i nasilja srpskih snaga otvoreno apostrofira, njihovo tumačenje u srednjim školama u Srbiji bilo bi višestruko dragoceno zato što bi učenicima omogućilo da otvoreno razgovaraju o sopstvenim doživljajima i predstavama o prošlosti, osvestilo bi postojanje dubljih mehanizama delovanja stereotipa i predrasuda prema Albancima, podstaklo ih da se detaljnije i svestranije informišu o sukobima iz tog perioda, a pomoglo bi im i da kritički mapiraju one činioce koji su uslovlili njihove negativne reakcije i doživljaje pojedinih stihova.

Ukoliko, opisujući stanje straha u albanskoj porodici tokom bombardovanja 1999. godine, otac u pesmi „Lepota užasa“ citira reči svoje ćerke „Mama, strah me je da zaspim, / hoće li noću

srpska milicija doći kod nas?“ / (Da nas pobije, htela je da kaže / ali nije rekla da nas ne uplaši)“, valjalo bi istražiti na koji način se razumevanje teksta kod srednjoškolaca razvija između rodne ili uzrasne identifikacije sa likom devojčice i identifikacije sa epitetom „srpska“. Ali pošto bi to „srpska“ u prvom krugu bilo izostavljeno i tek nakon tog prvog pomnog čitanja vraćeno u tekst, profesori bi mogli da prate proces promena u prirodi čitalačke empatije sa pesničkim slikama strave, straha i užasa. Da li bi prizor anonimnog groba i izraz očevog straha – „(U glavi mi je sinulo da će trava zaista porasti / na našim grobovima bez nišana)“ – bili drugačije percipirani kod daka sa i bez etničkih odrednica u Matošijevoj pesmi? Profesori bi morali sa dacima da se ozbiljno bave pitanjem da li je slika nasilja manje strašna ukoliko je ono učinjeno nad Albancima.

Ili, u kojoj meri bi poznavanje konteksta srpsko-albanskih odnosa, njihove istorije i savremenog stanja, uticalo na čitanje Idrizijevih antiratnih stihova: „zveri vole otadžbinu/ zveri su pravi oslobodioci/ nenadmašni oslobodioci/ zveri protivaju i poslednju kap krvi/ za otadžbinu“¹⁶

*

Ine bi li bilo uputno i korisno da se paralelno sa tim stihovima, njihovim preispitivanjem zatvorenog kruga nasilja, stalnih podela i odmazdi čitaju kao afirmativno provokativni i Crnjansko-vi redovi iz „Naše elegije“ (umesto npr. „Sumatne“ koja stoji u programu): „Ne boli nas. Gračanice više nema“? Na taj način poezija bi s jedne strane postala uzbudljivije polje rasprave i kritičkog dijaloga, dok bi sa druge ukazala na to koliko je svačije razumevanje književnosti uslovljeno kulturnim obrascima ali i

↗ Beograd, grad-pobratim:

CEMENT

Piše: Saša Ćirić

ADIO PULA, VRAĆAM TI SE JA

Dragan Velikić: *Islednik* (Laguna, 2015)

Živimo u perversznom dobu. Izmišljanje je potcjenjano a knjige se reklamiraju isključivo kao romani. Definitivno bi trebalo smisliti prigodan termin za prozu koju ispisuju/tipkaju pisci *navučeni* na dokumentarnu građu i biografski postupak. Tako bismo se elegantno rešili nesuvislih debata o drvenom železu romansiranih autobiografija ili alhemijskom spoju fikcije i fackije. Bilo bi odmah jasno šta sa knjigama sećanja poput one Mirka Kovača *Vrijeme koje se udaljava* ili Abdulaha Sidrana *Otkup sirove kože*. Znali bismo da *Vitez švedskog stola* Nenada Velikićovića nisu priče već hibridna putopisna proza a *Nestali u stojeću* Ivana Lovrenovića zbirka tekstova, nikako roman. Ali, roman se najbolje prodaje a postmoderna je razmekšala žanrovske pojmove do

kako ih, otvaranjem prema različitosti, kod učenika možemo i moramo stalno izazivati“, stvarajući kritičku masu slobodnomislećih nezavisnih ljudi koji će se spontanije i masovnije suprotstavljati odlukama poput one iz 2014. godine kada je Ministarstvo prosvete, po sramnom ukazu ministra, naložilo svim profesorima u Srbiji da učenicima svih uzrasta čitaju jedan duboko problematičan i opasan tekst o događajima od 17. marta 2004. godine, koji je pripremila tadašnja Kancelarija za Kosovo i Metohiju, na čelu sa Aleksandrom Vulinom, a koji danas ne možete pronaći na linku na kom je ranije postojao.

Stoga je u kontekstu savremenih srpsko-albanskih odnosa ova-kvo uvođenje albanske književnosti na časove srpskog kao maternjeg danas više nego neophodno, naročito u onim sredinama gde se većina stanovništva ne susreće neposredno sa društvenim i kulturnim praksama Albanaca, već se putem medija i različitih pseudoznanja neprestano snabdeva negativnim slikama. Menjajući sadržaj časova srpskog kao maternjeg jezika, stavljaјуći jedne pored drugih tekstove srpskih i albanskih autora i autorki, profesori u Srbiji imali bi tu mogućnost i profesionalno zadovoljstvo da dekonstruišu negativne predstave o albanskom narodu sa kojima veliki broj učenika posle osnovne dolazi u srednju školu ■

Tekstovi u rubrikama Mikser i Armatura nastali su u okviru projekta „Figura neprijatelja – preosmišljavanje srpsko-albanskih odnosa“ koji KPZ Beton kao partner realizuje sa Institutom za filozofiju i društvenu teoriju, uz podršku Regional Research Promotion programa (RRPP) Švajcarske agencije za razvoj i saradnju (SDC).

ARMATURA

Piše: Esilda Luku

ALBANSKO-JUGOSLOVENSKI ODNOSI U ALBANSKIM UDŽBENICIMA

Ovaj tekst daje pregled ekonomskih i političkih odnosa između Albanije i Jugoslavije neposredno posle Drugog svetskog rata, i upoređuje njihovo predstavljanje u udžbenicima istorije za osnovnu i srednju školu u doba Enver Hodžinog režima i kasnije.

Devetog jula 1946. godine potpisan je *Ugovor o prijateljstvu, saradnji i uzajamnoj pomoći* između albanskog premijera Envera Hodže i ministra spoljnih poslova Jugoslavije Stanoja Simića. Prema tom sporazumu, dve države preduzeće neophodne mere radi očuvanja svoje nezavisnosti i teritorijalnog integriteta u slučaju agresije. One će takođe aktivno saradivati na očuvanju međunarodnog mira i bezbednosti u skladu s principima Ujedinjenih nacija i učvrstiti svoje prijateljstvo jačanjem ekonomske i kulturne saradnje. *Ugovor* je bio rezultat političkih namera jugoslovenskih komunističkih čelnika da pretvore Albaniju u sedmu jugoslovensku republiku, čime su nastojali da iskoriste slabost albanske države i spreče eventualno uplitanje neke strane sile tvrdeći da će je oni diplomatski zastupati (Meta i dr., 2009, 300). Uključivanje Albanije u jugoslovensku federaciju smatrano je poželjnim i radi rešavanja složenog problema položaja etničkih Albanaca u jugoslovenskoj državi. Tito je zastupao stanovište da je nemoguće priznati Kosovu pravo na samoopredeljenje usled sve snažnije srpske reakcije. Pod jugoslovenskim pritiskom, albansko rukovodstvo na čelu sa Enverom Hodžom deklarovalo se protiv ujedinjenja Kosova i Albanije.

Iskrivljavanje istorije u interesu diktatorskog sistema karakterisalo je zvaničnu albansku istoriografiju, koja je svakako bila jedna od najviše ideologizovanih disciplina zbog njene naročite korisnosti za legitimisanje komunističke vladavine. Istoriografijom su, tako, dominirale marksistička metodologija i direktive koje je davao Enver Hodža. Shodno tome, sasvim je prirodno da je nova istoriografija u znatnoj meri odslikavala ideologiju, interese i ciljeve komunističke države.

U udžbenicima je, sasvim u skladu sa sovjetskim kultom ličnosti, primetno glorifikovanje komunističke vođe Envera Hodže, „koji je razvio principijelnu borbu protiv intervencije jugoslovenskih revizionista“ (*History of Albania*, 1965, 292). „On je postao ozbiljna prepreka realizaciji Titovih planova u Albaniji. U izuzetno teškim okolnostima i ignorisući jugoslovenske zahteve, delegacija koju su činili E. Hodža i članovi njegove vlade otišla je u Moskvu i tamo zaključila ekonomski sporazum sa Sovjetskim Savezom u julu 1947. godine. Sporazum se sastojao od zajma za razvoj poljo-

bude bernhradovska knjiga obračuna, ali načinjen je tek iskorak u kritici majčine rigidne pedagogije i mušičave sveprisutnosti u čemu autor nalazi uzrok za svoju ustručljivost i preteran oprez. Ipak, majčina formula da „pravi pisac ne izmišlja“ i da „ne treba izmišljati, treba se samo prisećati“, postaje ideja vodilja *Islednika*. Prekoreni sin u *Isledniku* juri istinu o događajima iz pulskog detinjstva, dok ahasversku povest o Lizeti i Hitlerotovima sklapa kao zakasneli poklon majci. Velikić je građanski pisac kojeg odlikuje forsirana razgranatost porodičnog sećanja a u njegovou naraciju utisnuta je sepija postcard proze i molksi fon nostalgičnog oživljavanja minulih epoha i preobraženih gradova.

Velikić je u *Isledniku* olakšao i poetizovao svoju rečenicu, unevši više anegdota. Ipak, na planu kompozicije vlada kleti nered, celine nema a svrha je odletela u kontradiktornom sudaru više ravnopravnih težnji: knjiga o majci postaje knjiga o Lizaveti, osobi čija relaksiranost i erotske avanture autoru više imponuju od majčinog stoicizma, narativ o Istri preobražava se u autobiografsku obznanu neostvarene težnje da bude pesnik – „osluškaivač trotoara“ i straha od (majčine) Alchajmerove bolesti, pa pripovedanje postaje terapija sećanjem. Pisac kretanja i pamćenja, detalja i slučaja, tajanstvenih veza i sudbina koje se međusobno ogledaju, nastavio je svoje putovanje, sada po maglinama porodične istorije. U magli vreba lavirint, zli dusi i sludanjavost zahvalnosti. Ništa nije izgubljeno. Pisac još luta čitak sa srebrnom beležnicom. ■

III **BETON BR. 162** DANAS, Utorak, 18. avgust 2015.

↘ Titina, grad-pobratim:

privrede i industrije koji je Albaniji dodelila sovjetska vlada predvođena J. Staljinom“. U tekstu udžbenika takođe srećemo i citirane izjave komunističkih lidera, poput: „Ovaj zajam predstavljao je Sok za jugoslovenske vođe čiji je cilj bio da pretvore našu zemlju u koloniju“ (Frashëri i Pollo, 1982, 208–209).

Kako se zemlja suočavala sa teškom ekonomskom situacijom, čiji je glavni uzrok bila neefikasna politika koju je sprovodila albanska vlada, partija je identifikovala unutrašnje i spoljašnje neprijatelje kao glavne uzročnike ove situacije. Udžbenici su naširoko referisali o tome, posebno u odnosu na jugoslovenski uticaj. „Sa ekonomskog gledišta, albansko-jugoslovenski sporazum iz 1946. godine otvorio je vrata ekonomskom potčinjavanju zemlje prilikom izjednačavanja vrednosti albanskog leka sa dinarom, ujednačavanjem cene roba itd. Pod takvim okolnostima, jugoslovenski oportunisti su sistematski orobili albansko tržište. Ekonomska situacija u zemlji se pogoršala usled inflacije valute i opšteg rasta cena na tržištu izvan državne kontrole“ (Frashëri i Pollo, 1982, 208). Važno je ovde istaći retorički aspekt takvih tvrdnji, jer bi deca već u ranim tinejdžerskim godinama znala kakav „govor“ da koriste o Jugoslaviji i već u ovoj dobi bila su izložena propagandnim sloganima. Promena imena iz Komunističke u Albansku radničku partiju, koja se dogodila na Prvom kongresu 1948. godine, u udžbenicima je predstavljena kao prođzetak ovog jedinstva između države i društva i odnosila se prevashodno na društvenu partijsku strukturu (*History of Albania*, 1965, 293). Uz ekonomske poteškoće, vlada se takođe suočavala sa političkom nestabilnošću, navodno uzrokovanom „mešanjem anglo-američkih imperijalista i jugosloven-

BETONJERKA MESECA

Premijerova pružena ruka je ostala da visi u vazduhu. SIEG HEIL!

Doktor Nebojša S.

skih revizionista“. Takav pristup dominirao je u udžbenicima: „Pobede koje je naš narod ostvario u prvom godinama oslobodjenja bile bi još i veće, da nije bilo uplitanja jugoslovenskih revizionista u unutrašnje poslove partije i naše zemlje, kao i kontinuiranog rata koji su svojim sredstvima razvili imperijalisti“ (*History of Albania*, 1970, 261). U razmatranju učinaka Prvog kongresa Albanske komunističke/radničke partije, navodi se sledeće: „Fokusirajući se na aktivnosti jugoslovenskih revizionista, Kongres ih je smatrao anti-marksističkim i anti-albanskim...“ (Grillo, 1968, 175). Svaka aktivnost komunističkih lidera na učvršćivanju političke moći legimitizovana je kao primena marksističko-lenjinističkih principa. Komunistička partija je koristila ideologizovanu retoriku zarad eliminisanja političkih protivnika označenih kao neprijatelji i izdajnici naroda, koji su „delovali kao agenti revizionističkih vođa Komunističke partije Jugoslavije“.

Očito, spoljnopolitička orijentacija komunističkog rukovodstva korespondirala je sa marksističko-lenjinističkom doktrinom. „Albanska vlada sazvala je potpisivanje *Ugovora o prijateljstvu, saradnji i uzajamnoj pomoći* između Narodne Republike Albanije i Federativne Narodne Republike Jugoslavije u julu 1946. godine u skladu sa principima proleterskog internacionalizma. Ali, sa jugoslovenske strane, to je

iskorišćeno kako bi se Albanija stavila pod pritisak i izolovala od drugih socijalističkih zemalja a naročito od Sovjetskog Saveza“ (Frashëri i Pollo, 1982, 208).

Koncept internacionalizma i nacionalizma komunističke vlasti u Albaniji koristili su u skladu sa potrebama i političkom situacijom. „Dokle god je Albanija imala dobre odnose sa Jugoslavijom, narod Kosova trebalo je da se oseća srećnim pod novim Titovim režimom. Kada su naši odnosi prekinuti, Tito je bio najve-

↗ Pobratim Emir i njegov droni:

ći diktator koji je ugnjetavao našu braću na Kosovu i Jugoslaviji“ (Mehmeti, 2014, 29). Nacionalistička retorika je dominirala u političkom diskursu komunističkih vođa kada bi osetili da je albanski politički suverenitet ugrožen. Udžbenici ne ostavljaju sumnju oko toga: „Jugoslovenska politička elita činila je sistematske napore da pretvori Albaniju u zemlju zavisnu od Jugoslavije, u najboljem slučaju u jednu njenu federalnu republiku“ (Frashëri i Pollo, 1982, 207). U bliskoj vezi sa ovom retorikom je i reaffirmisanje uloge Envera Hodže kao spasitelja nacije. U udžbenicima, Hodža se pojavljuje kao vođa koji je zaslužan za čvrst otpor protiv planova za ujedinjenje Albanije i Jugoslavije. Nema sumnje, dakle, Hodža je taj koji je uspeo da odbrani nezavisnost zemlje od jugoslovenskih nastojanja da je potčine.

POSTKOMUNISTIČKA PERSPEKTIVA

Udžbenici istorije za učenike osmog razreda i srednjoškolce korišćeni posle pada komunističkog režima u Albaniji bili su objedinjeni na nacionalnom nivou, a pisala ih je ista grupa autora koja

BETON BR. 162 DANAS, Utorak, 18. avgust 2015.

je sastavljala udžbenike i u vreme jednopartijskog sistema. Oni su albansko-jugoslovenske odnose posle Drugog svetskog rata razmatrali samo u okviru jedne lekcije naslovljene: „Položaj Albanije u međunarodnoj areni“ (Korkuti i dr., 2002, 200–201; Korkuti i dr., 1999, 294). Ovi tekstovi bili su bili u upotrebi do 2005. godine, kada počinje primena izmenjenih tekstova. Cilj te reforme bio je da se pripreme kvalitetniji udžbenici sa naučne i pedagoške tačke gledišta, usmereni na metod učenja fokusiran na učenika.

Ove karakteristike su приметne u tekstovima koji analiziraju antizapadnu spoljnopoličku orijentaciju Albanije: „Neposredno nakon rata, Albanijom su upravljali komunisti ujedinjeni sa sovjetskim istočnim blokom“ (Thëngjilli, Rama i Duka, 2009, 126). „Što se tiče uspostavljanja diktature, realne opcije za Albaniju da nađe stranu podršku bile su ograničene. Zvanična ideologija režima u kombinaciji sa početkom Hladnog rata, veštačkim preneglašavanjem odnosa Albanije sa Zapadom i pogrešnim tumačenjem opredeljenja velikih sila u pogledu grčkih pretenzija na južnu Albaniju, onemogućili su bilo kakvo savezništvo sa Zapadom. Ali glavni razlog tome bio je što su veliku većinu rukovodstva Albanske komunističke partije činili fanatiči, ekstremisti i pro-jugosloveni, koji su ograničili validne političke alternative samo na savezništvo sa Jugoslavijom“ (Meta, Dezhgiu i Lleshi, 2009, 299). Autori ne uzimaju u obzir saradnju komunističkih partija dveju zemalja za vreme Drugog svetskog rata. Takođe je značajno istaći da je Jugoslavija bila prva država koja je uspostavila diplomatske veze sa Albanijom i uz Sovjetski Savez pomogla komunističkoj vladi da učestvuje na mirovnoj konferenciji u Parizu 1946. godine. Autori udžbenika idu i korak dalje u reinterpretaciji istorijskih činjenica i zastupaju stanovište po kome je: „Komunistički vođa Staljin prihvatio privilegovan položaj jugoslovenske države. Sovjetsko rukovodstvo tretiralo je Albansku komunističku partiju kao dodatak Jugoslovenske komunističke partije“ (Thëngjilli i dr., 2009, 127).

Jugoslovenski interesi prema Albaniji su objašnjeni ovako: „Jugoslovensku politiku motivisalo je nekoliko činilaca. Nakon eliminisanja italijanskog uticaja na Albaniju, nastao je vakuum. Albanija je bila slaba, što je značilo rizik da bi neka sila neprijateljska prema Jugoslaviji mogla lako da prevlada u Albaniji i koristi je kao bazu protiv Beograda. Dominacija nad Albanijom ili njeno prisajedinjenje Jugoslaviji imalo je veliki politički značaj. Beograd je nastojao da reši složen problem Albanaca u Jugoslaviji, što je predstavljalo veliku dilemu za nov jugoslovenski režim. Etnički Albanci jedini su narod koji se oružano suprotstavljao jugoslovenskom komunističkom režimu“ (Meta i dr., 2009, 300).

Ipak, udžbenici prikazuju kako su bilateralni odnosi ojačani u skladu sa zajedničkom ideološkom linijom posle potpisivanja *Ugovora o prijateljstvu, saradnji i uzajamnoj pomoći* između Albanije i Jugoslavije 9. jula 1946. godine, ali ističu potčinjavanje Albanske komunističke partije jugoslovenskom rukovodstvu i rizik od narušavanja suvereniteta, koji gotovo potpuno dominiraju u predstavljanju albansko-jugoslovenskih odnosa: „Osećajući jugoslovensku pretnju, Enver Hodža pokušao je da se veže direktno za Sovjetski Savez, u želji da obezbedi podršku i eko-

↑ Fama o vertikalnom biciklisti? U Tršiću? ↓

nomsku pomoć, ali i da učvrsti svoj položaj. Godine 1947, albansko-sovjetski odnosi prošireni su na svim poljima, posebno nakon susreta dvojice komunističkih vođa. Jugoslovensko rukovodstvo to nije srdačno dočekalo. Oni su žurili da sprovedu projekat stvaranja balkanske federacije, gde bi Albanija bila prva država koja bi joj se pridružila“ (Zotaj i Kasmi, 2012, 126). Saradnja između dve države posle Drugog svetskog rata, uključujući tu i prekid njihovih diplomatskih odnosa i okretanje Albanije Sovjetskom Savezu tretirani su u skladu sa horonološkim kriterijumom. Stoga, autori udžbenika slede hronološki red istorijskih pojava i pišu: „U tako opasnim okolnostima po nezavisnost zemlje, Albanskoj komunističkoj partiji pomogao je sastanak Informacionog biroa komunističkih partija u junu 1948. godine, na kom su jugoslovenski rukovodioci označeni kao izdajnici socijalizma. Albanska komunistička partija usvojila je ove zaključke, osudila jugoslovensku politiku prema Albaniji i poništila sve sporazume potpisane sa Jugoslavijom“. U drugom udžbeniku, događaji su sažeto dati na sledeći način: „Diplomatske veze prekinute su krajem 1948. godine. Na taj način, Hodža je uspeo da sačuva svoj položaj vođe Komunističke partije i albanske države. Istovremeno, osigurao je nezavisnost Albanije koju je Jugoslavija ugrožavala. Od tada pa nadalje, Albanija je postala sovjetski ‘satelit’“ (Dërguti, Boçi i Dushku, 2009, 120) ■

Preveo sa engleskog i priredio Aleksandar Pavlović

VREME SMRTI I RAZONODE

Piše: Siniša Tucić

ZAJEDNIČKO KUVALO

Ne želim više ovde da živim
u ljubičastoj baraci
ispod tri drveta.

I stoput smo kuvali kafu
u zajedničkom kuvalu
pravili jedna drugoj frizure
i čekali zajedno nove godine.

Vas tri, četiri, pet
imale ste muževe
a ja sam decu odgajala sama.

Više ništa ne mogu
moj želudac je propao
juče sam vodila dete kod doktora
i posle toga
jedino sam mogla
da se onako ženski
ispovraćam u kuvalo.

1995. smo u njemu
skuvali prvu kafu
posle velike kolone
i izbegličkog zbega.
Tada je zajedničko kuvalo
bilo potpuno novo.

Ovo traje dugo
suprug joj je šećeraš
i odsekli su mu nogu.

A ja imam troje dece
a moj muž je otišao na zapad
u sektu
i ostavio nas same.

Ne mogu ovde da živim
u ljubičastoj baraci.
Sinoć je bila televizija
snimili su nas za drugi dnevnik

Muž je na zapadu u sektu.
Ako se ikada vrati
skromno ću mu skuvati kafu
u ljubičastoj baraci
u kolektivnom smeštaju
u zajedničkom kuvalu
koje je bilo tako novo
avgusta 1995-e ■

Vojo Šindolić

PJESMA ZA MOJ 60-TI ROĐENDAN

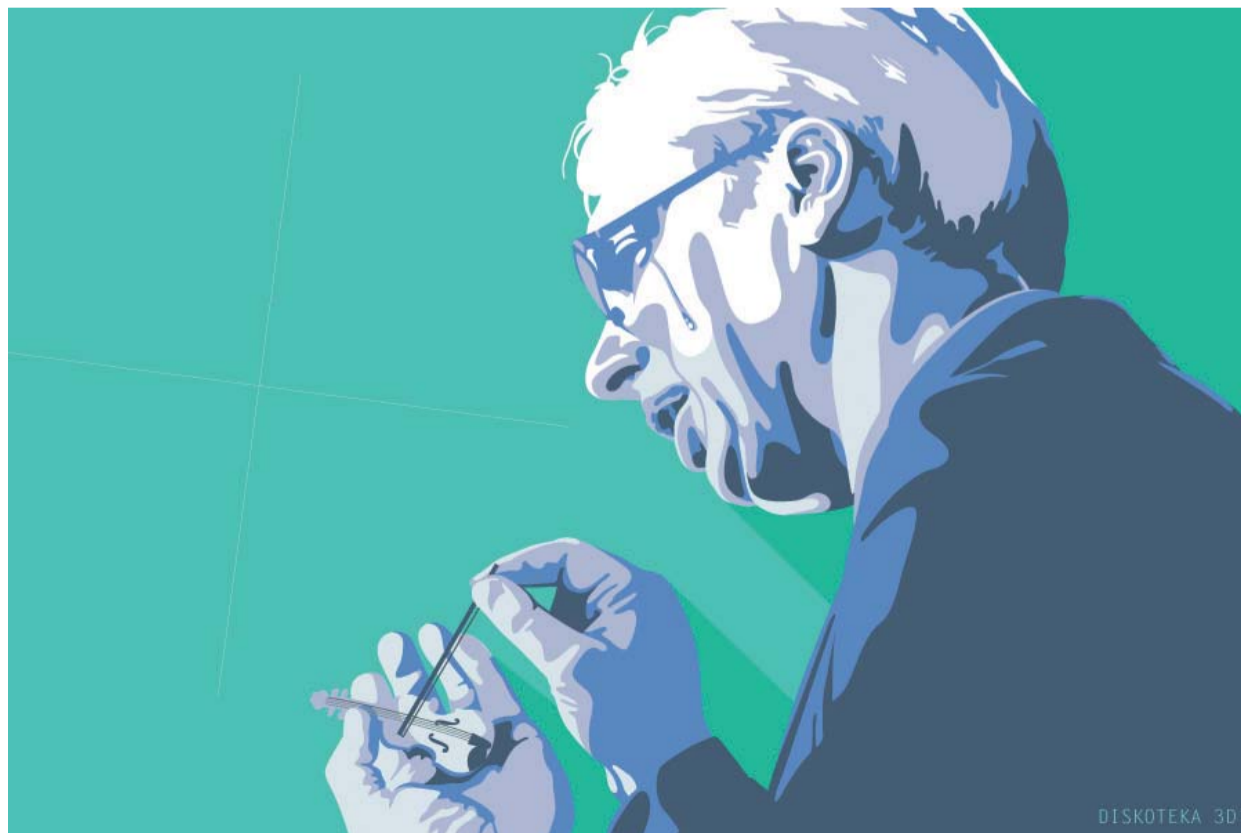
Malo prije mojeg 60-og rođendana
napokon sam shvatio:
radnici su stoka,
komunistička partija je ubila samu sebe,
a Bog nikad
nije znao za lijeve i desne,
mitovi su to
koje smo sami izmislili, stvorili
i još uvijek ih dopunjujemo
vjerujući u
čuda, bogove, tarot,
proricanja i pretkazanja,
čak i čitanje sudbine
iz zrna graha na TV.
Ljudi
jebite se! ■

14. kolovoza 2015.

BLOK BR. V

Autor: Diskoteka 3D

SUZA MOJA NEMA RODITELJA

DISKOTEKA 3D